

Kognitiivne vananemine Eestis muu Euroopa taustal

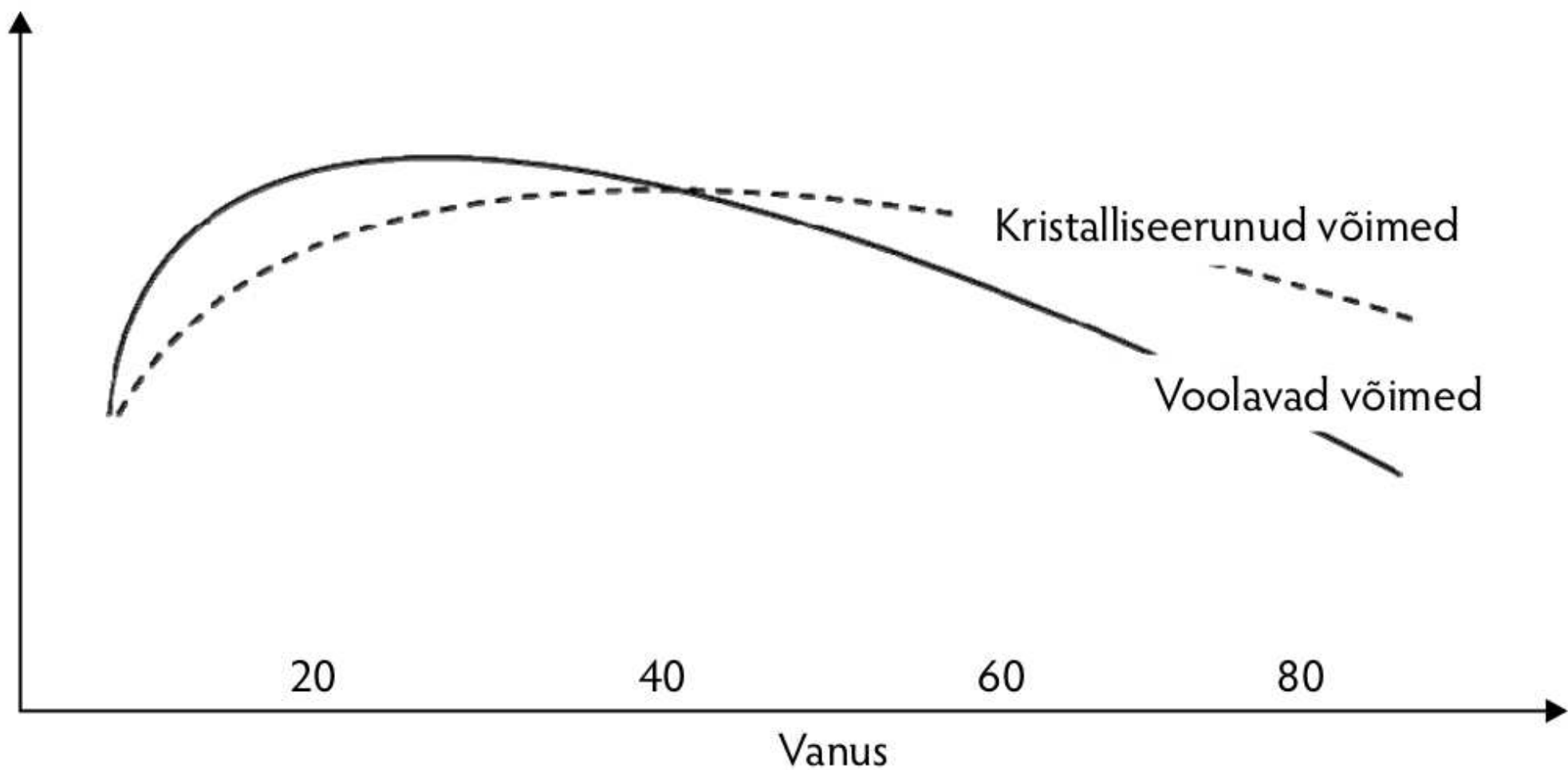
René Mõttus

Psühholoogia osakond
Kognitiivse vananemise ja kognitiivse epidemioloogia keskus
Edinburghi Ülikool
&
Psühholoogia instituut
Tartu Ülikool

Kognitiivsete võimete langus on hirmus

- Väga halvav inimesele
- Väga kallis ühiskonnale
- Enim kardetud vananemise aspekte
- 'Vananevate ühiskondade' taustal kasvav prioriteet
 - Mida rohkem eakaid, seda rohkem võimete langust
 - Nii ühiskonnale
 - Kui teadusele

JOONIS 2. Skemaatiline joonis, mis illustreerib kahe laia võimetetahu ealisi muutusi.

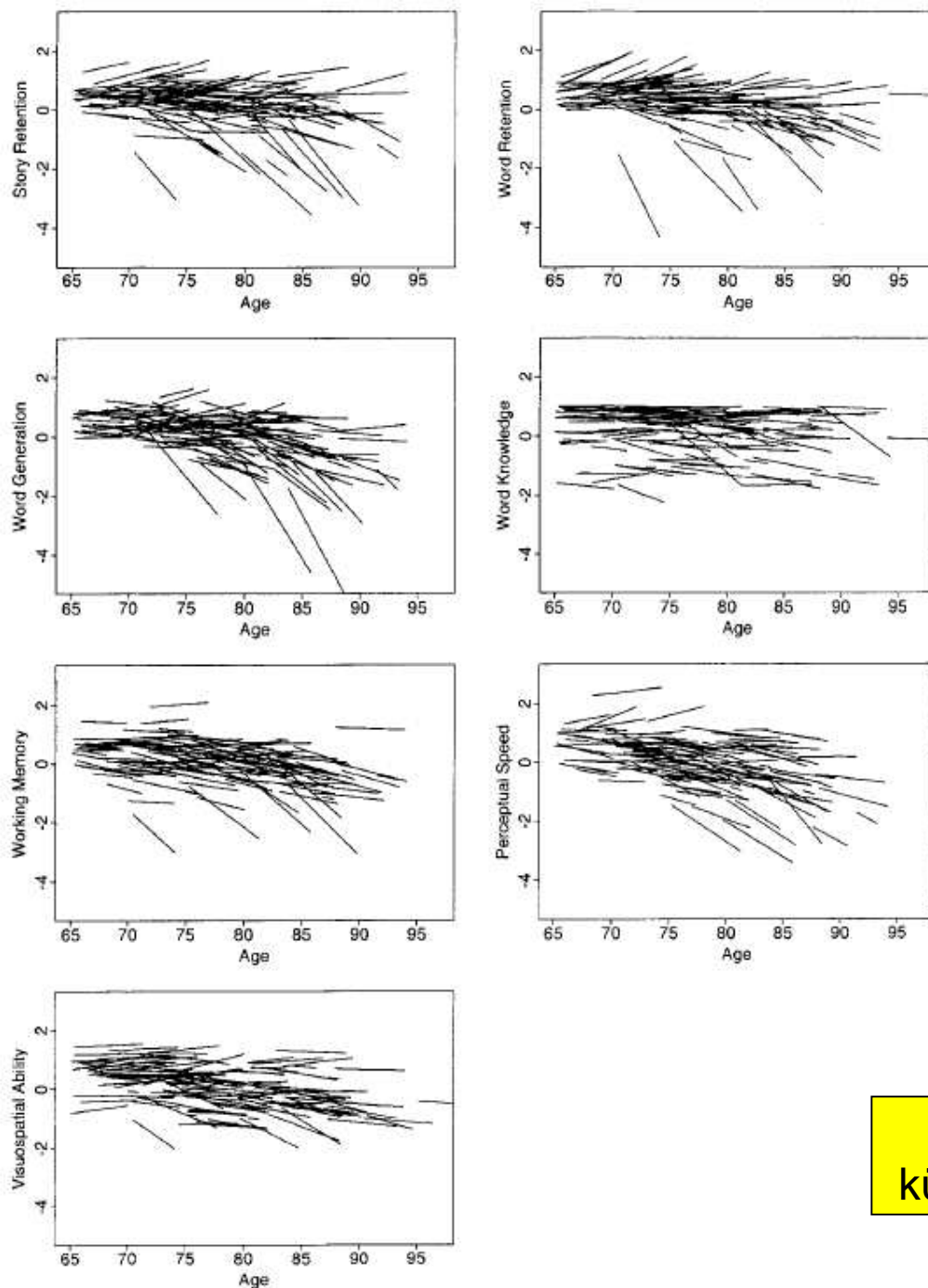

Figure 4. Person-specific paths of change in each cognitive domain estimated for a 25% random sample of the cohort from a random-effects model with a term for time.

- Inimesed erinevad languse ajastuses ja kiiruses
- Neil erinevustel võivad olla kindlaks tehtavad põhjused
- Millised põhjused? Kas saab midagi teha

Suured küsimused

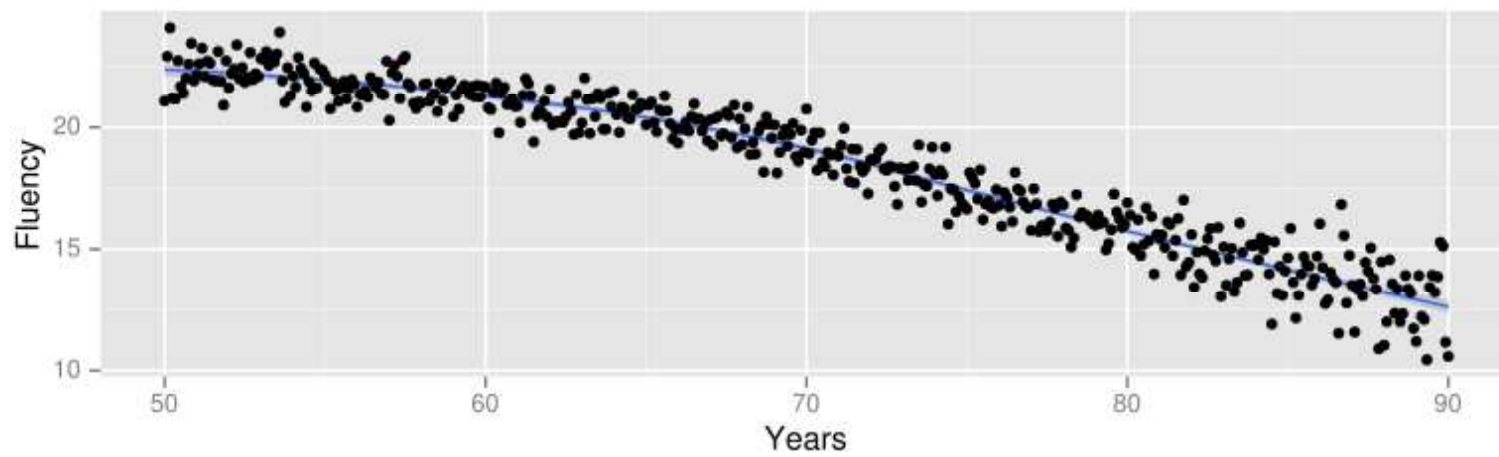
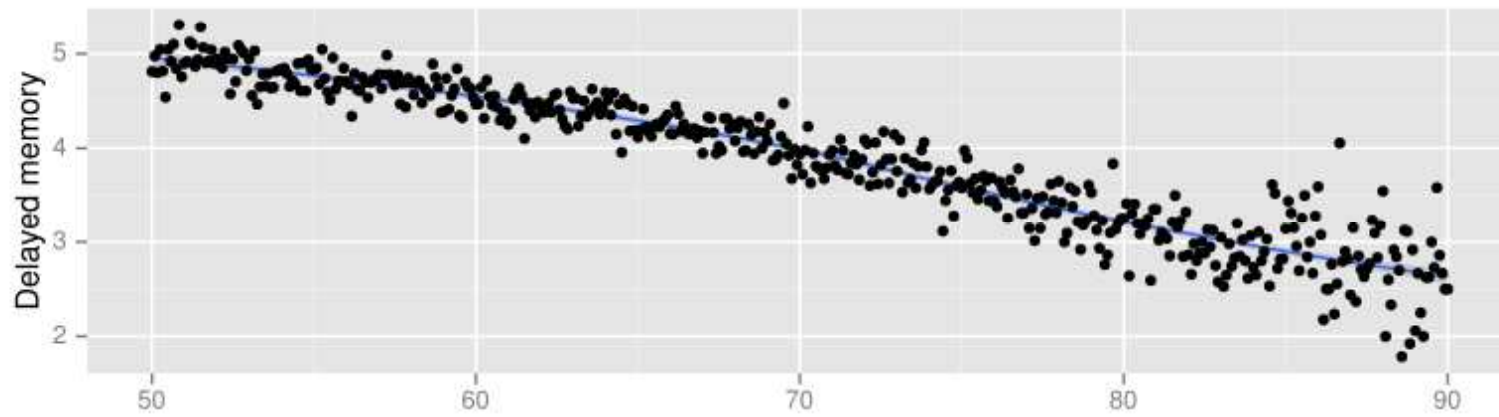
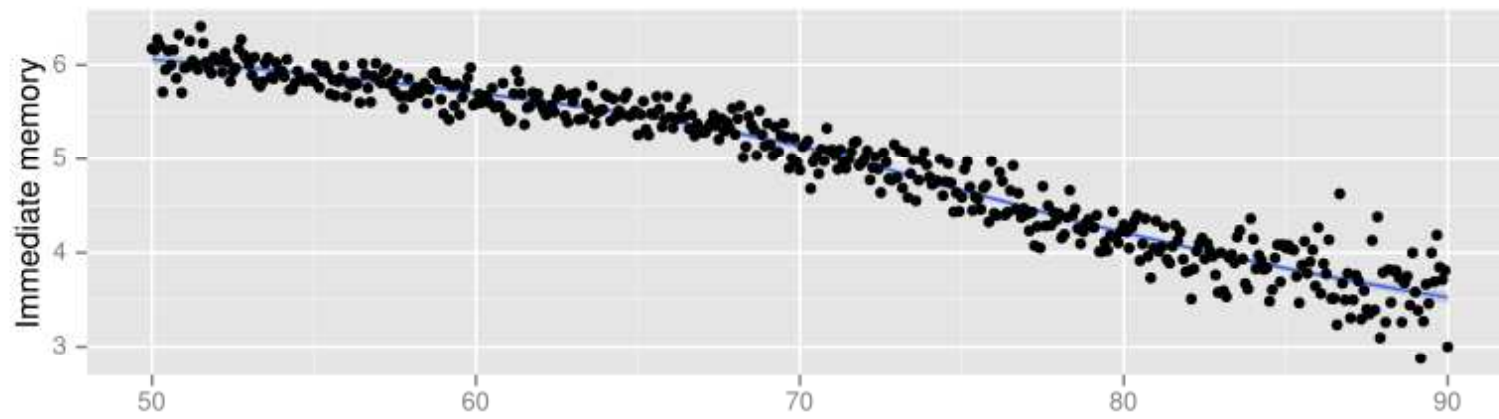
SHARE

SHARE andmed on unikaalsed

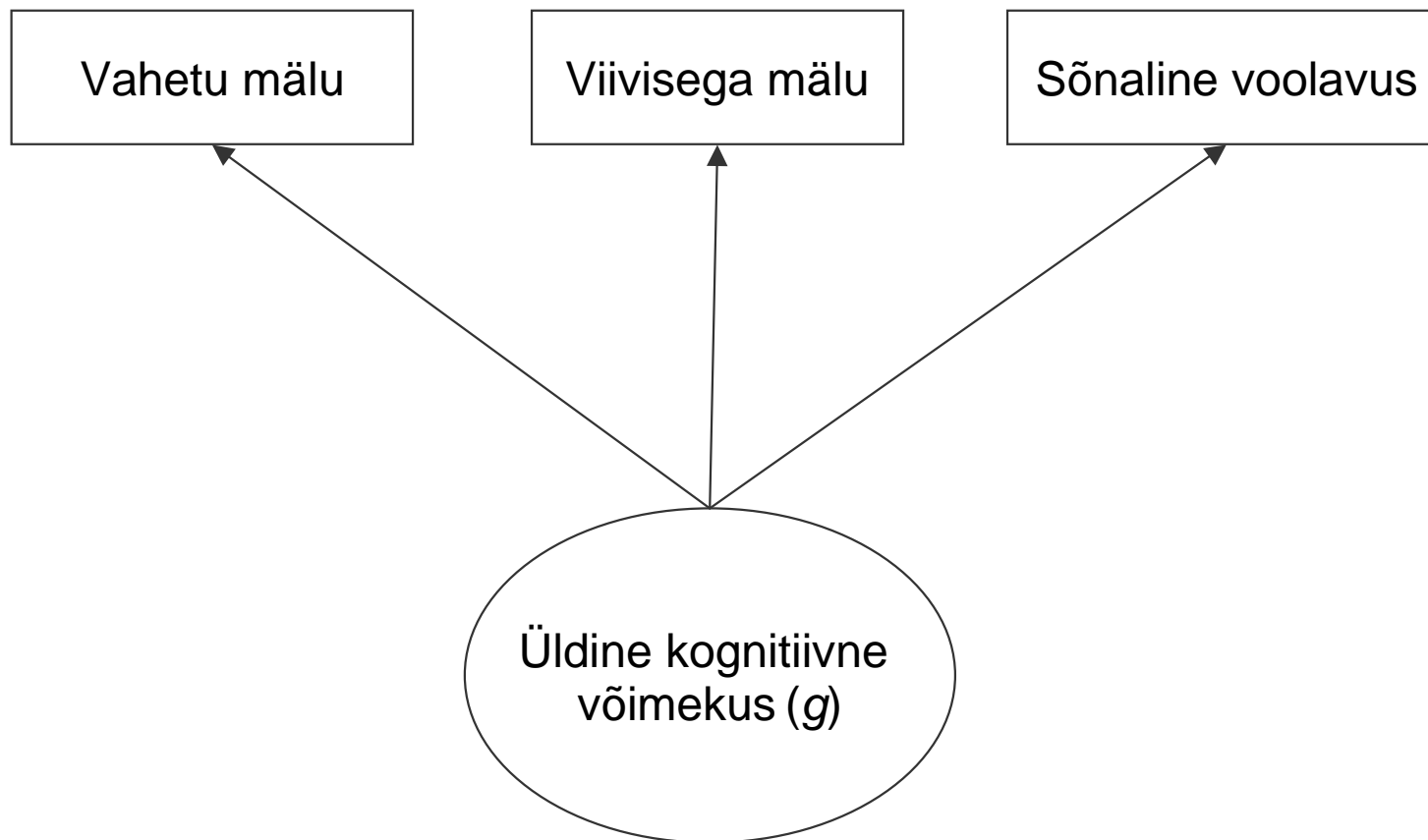
- Lubavad samu hüpoteese kontrollida erinevates riikides
 - Korratavad tulemused on usaldusväärsemad
- Lubavad kontrollida riigitaseme muutujate mõju indiviidi-tasandi seostele
 - Sotsiaalsete protsesside (poliitiliste otsuste) võimalik mõju võimete ealistele muutustele
 - Näiteks võrrelda erineva pensioniea mõju
- Puudus: vähedetailne informatsioon kognitiivsete võimete osas

Viis kognitiivset testi, umbes 50 000 inimest

- Vahetu mälu: kümne sõna meenutamine kohe
- Viiviseega meenutamine: kümne sõna meenutamine natukese aja pärast
- Sõnaline voolavus:
 - Nimeta ühe minuti jooksul nii palju loomi, kui suudad
- Neli tekstülesannet
- $100 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7 = 65$

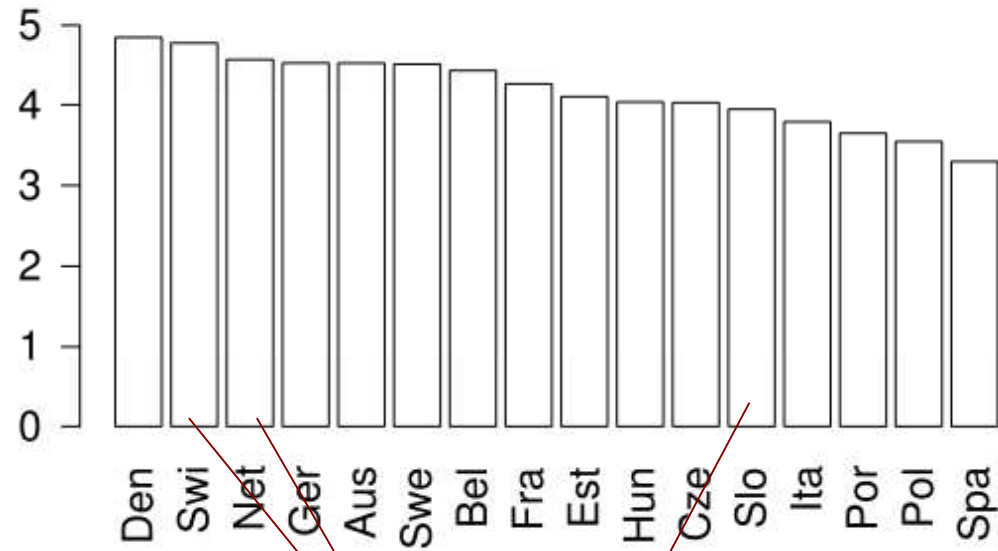
Vahest saab kolme ülesande tulemusi ühe üldise kognitiivse võimena kirjeldada?

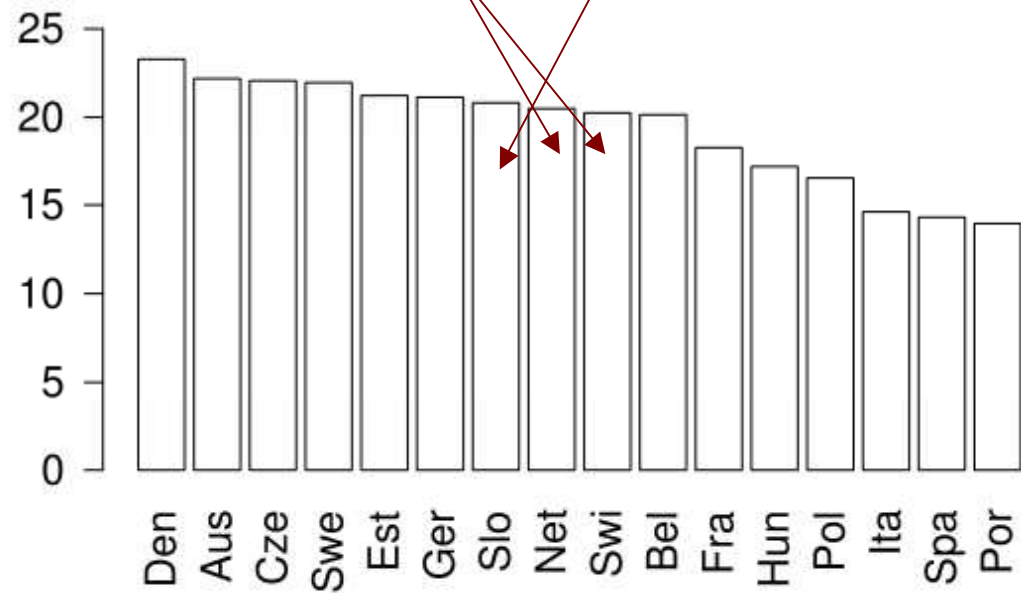
Aga kas g on ikka kõigis maades sama asi?

- Kas kolm testi peegeldavad abstraktset üldist kognitiivset võimet sama tugevasti igas riigis?
 - Ei peegelda
 - Omaette huvitav probleem
- Probleemi sisu:
 - Maade järjestus ühe testi järgi ei ole päris täpselt sama teiste testide järgi (rohkem kui juhus lubaks)
 - Võibolla täiesti suvalistel (keelelistel, kultuurilistel) põhjustel
- Sestap pole ilmselt mõtet kolme testi tulemusi üheks kokku panna

Delayed memory: Number of recalled words

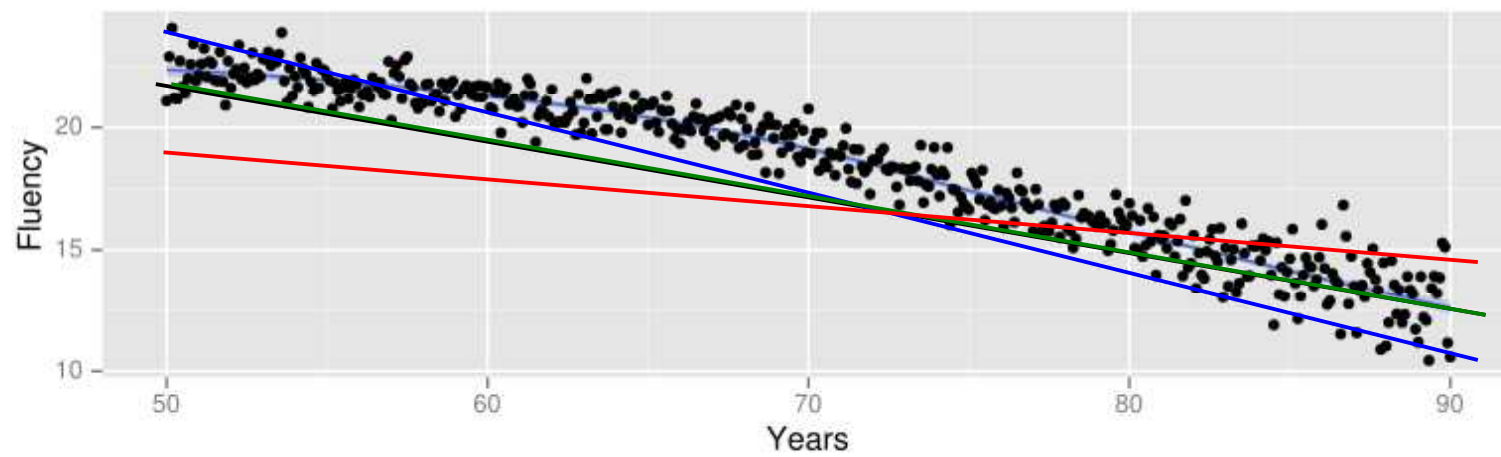
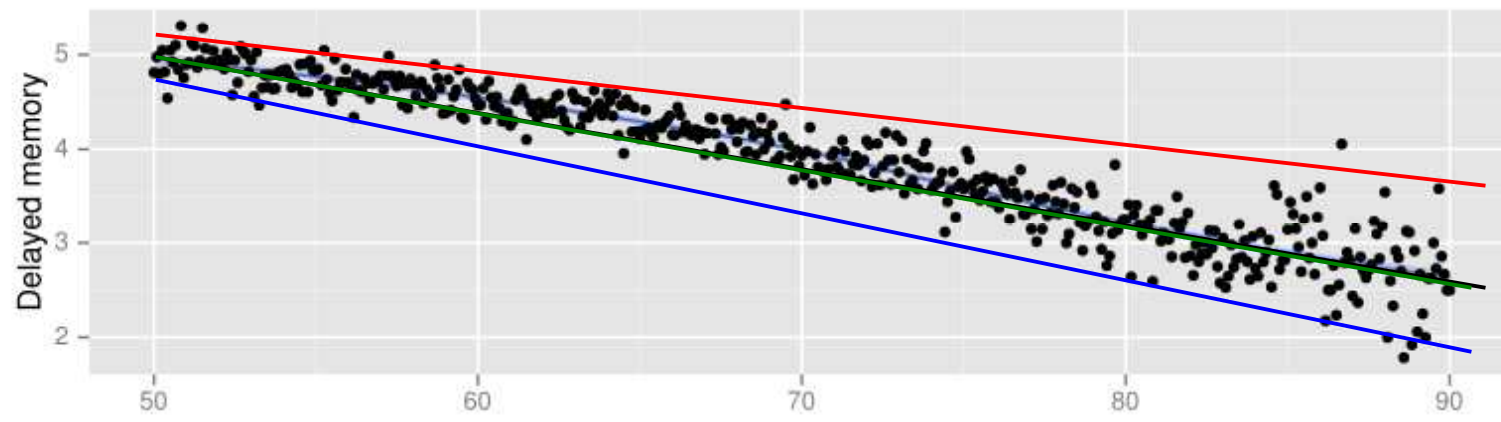
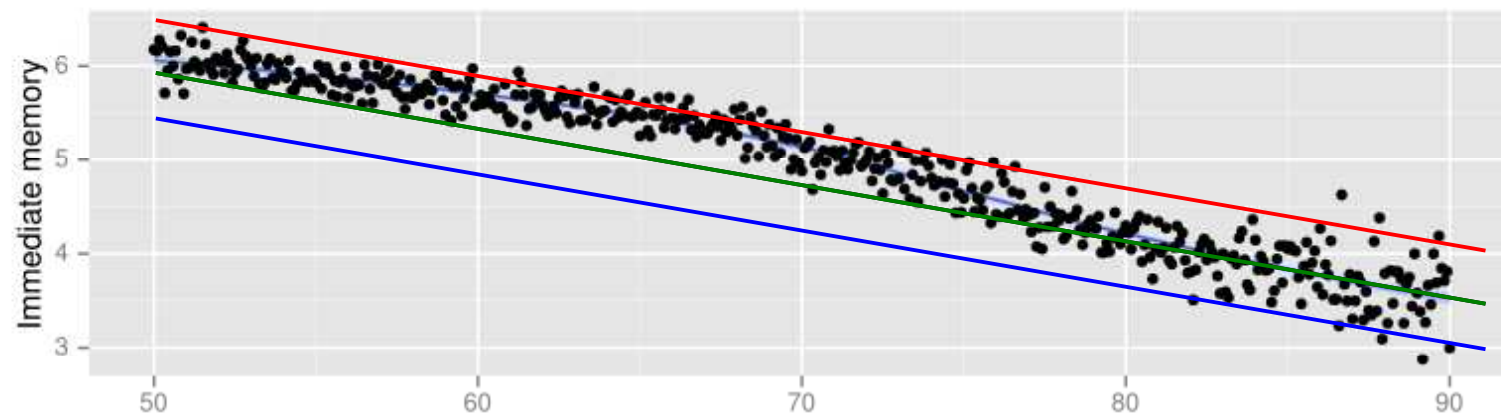

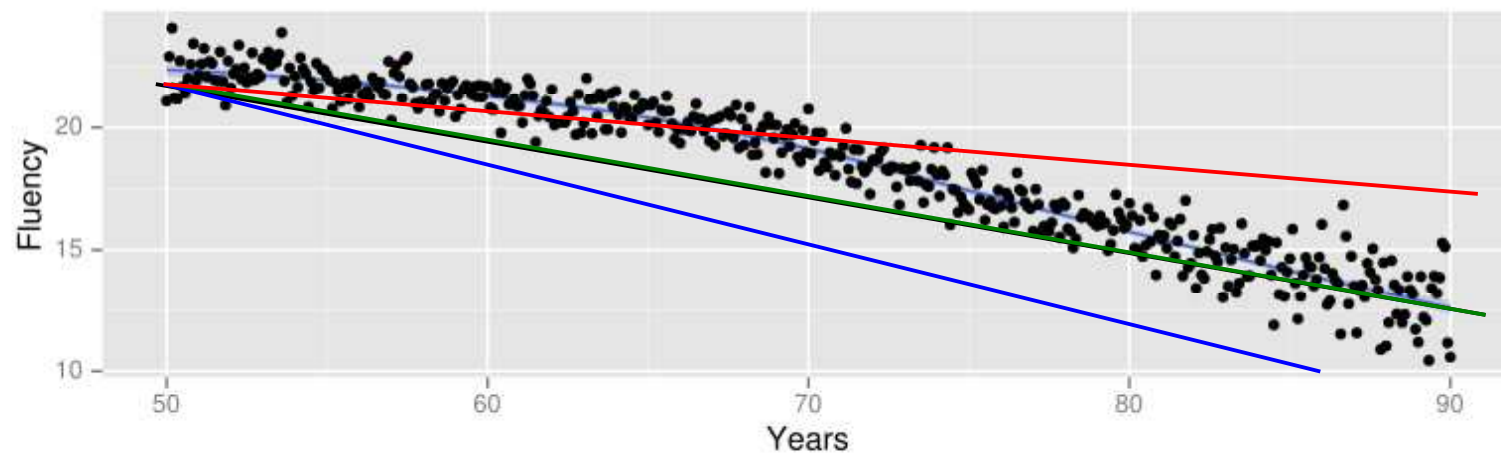
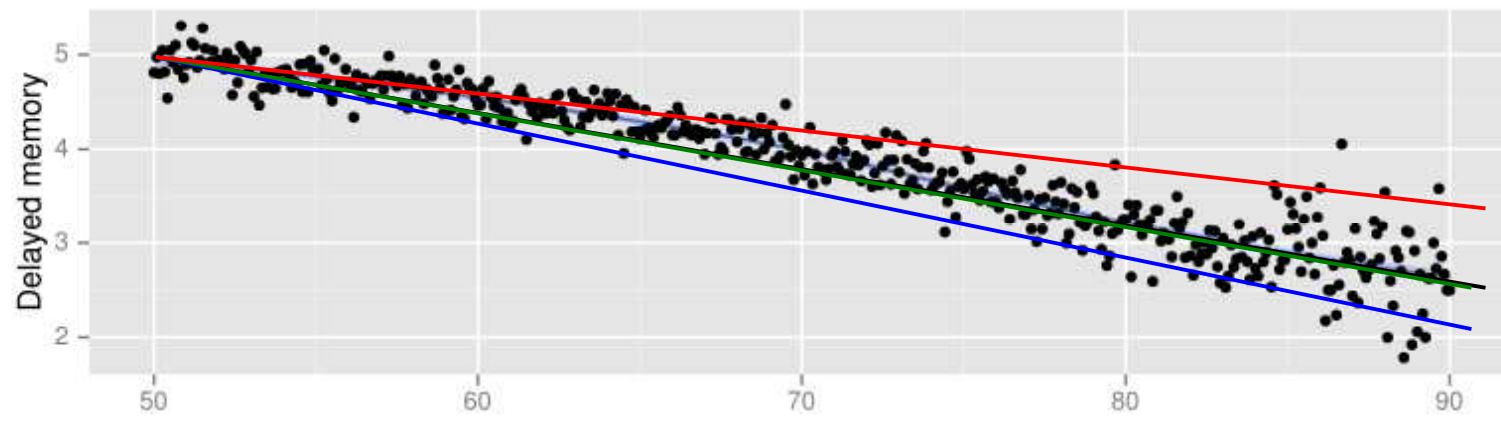
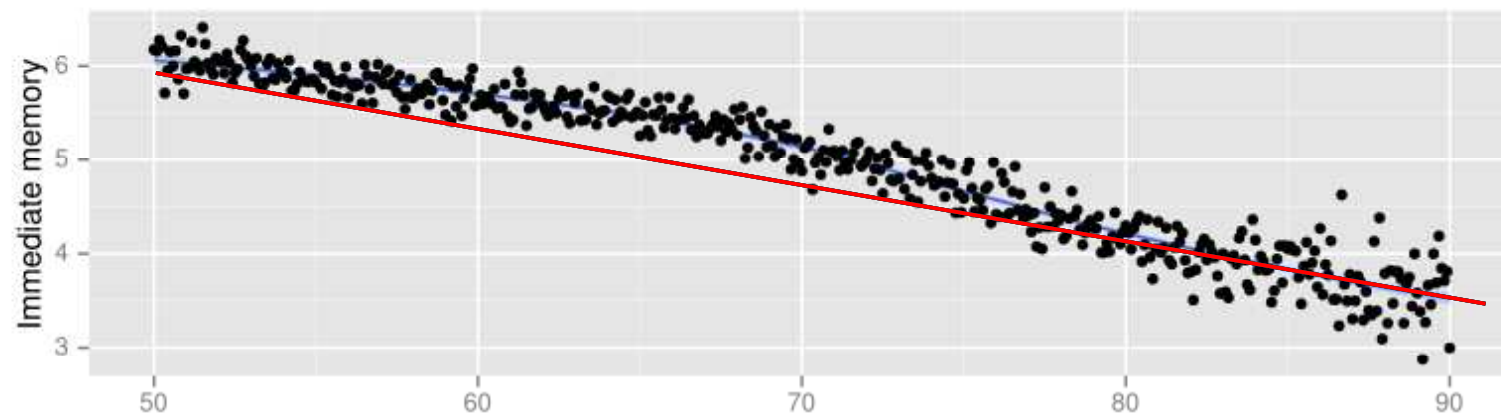
Verbal fluency

Mida see veel lisaks tähendab?

- Maade keskmisi skooore polegi äkki mõistlik võrrelda
 - Sest erinevused võivad olla tõlgete või keele erinevustest
 - Õnneks pole sellest midagi
- Keskmiste **langust** vanusega see ei tohiks mõjutada
 - Eeldusel, et nt tõlgete erinevuste mõju on igas vanuses sama
 - Just see meid huvitab

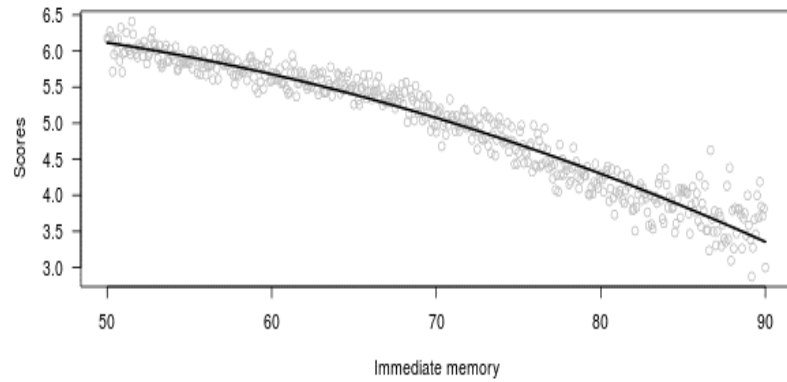

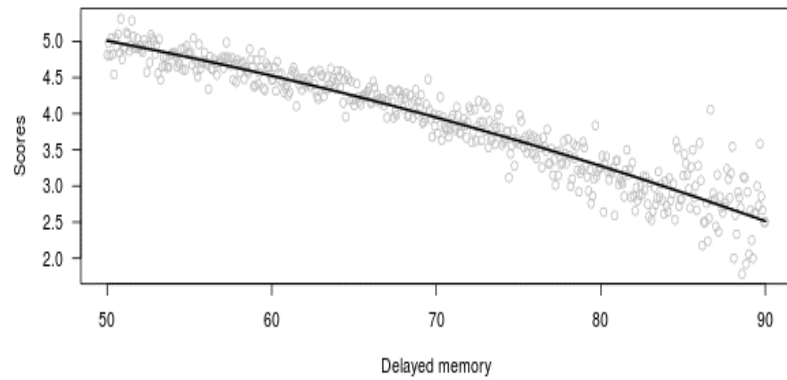
Kui palju skooride variatiivsusest on riikidevahelised erinevused?

- Vahetu mälu ~ 5%
- Viivisega mälu ~ 6%
- Voolavus ~ 16%

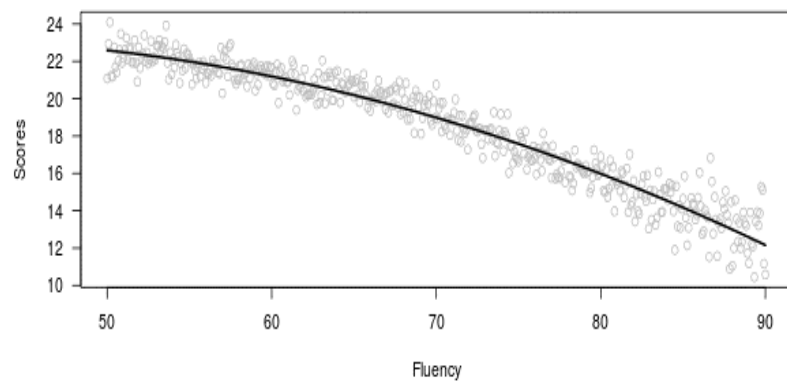
- **Maadevahelised erinevused on väga väikesed võrreldes maadesiseste erinevustega**
- **Ei pruugi olla sisuliselt tõlgendatavad**

Skooride langus kiireneb vanusega

70. eluaasta paiku tundub olevat murdepunkt. Miks?

Kas riikide vahel on erinevusi languse kiiruses?

- Muidugi on, alati on kõiges erinevused
 - Selleks ei peagi andmeid vaatama
- Aga kas erinevused on suuremad, kui me saaksime puhtjuhuslikult inimesi valimitesse grupidades?
 - Statistilised testid [lineaarne (mitmetasandiline) juhuslike mõjudega mudel]
- Ja kui on usaldusväärseid riigi-erinevusi:
 - Kas need on seletavad teguritega x , y või z ?

Kas vanuse mõju testiskooridele erineb maade vahel

- Lineaarne seos – jah, eriti sõnalise voolavuse puhul
- Kiirenev langustrend – pole tõendeid

Oodatav eluiga

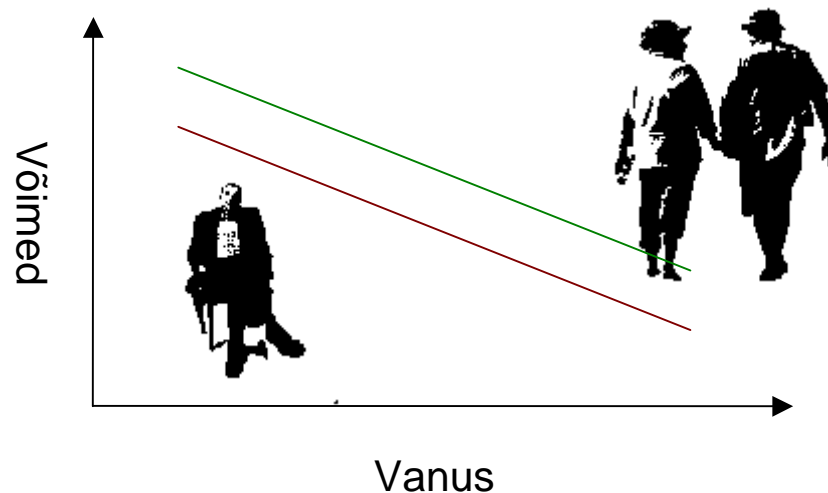
- Ei seostunud riikide lõikes kognitiivse langusega

Kas sugu mõjutab võimeid?

- Jah, mõjutab küll. Ja eri maades erinevalt.
 - Naised olid paremad mäluülesannetes (va Vahemeremaades)
 - Mehed võitsid sõnalises voolavuses (Eestis ja Austrias mitte)
- Ka vanuse mõju võimetele sõltub veidi soost, aga üsna sarnasel moel kõigis maades
 - Naistel kõigis võimetes langus veidi tugevam

Abielustaatuse mõju

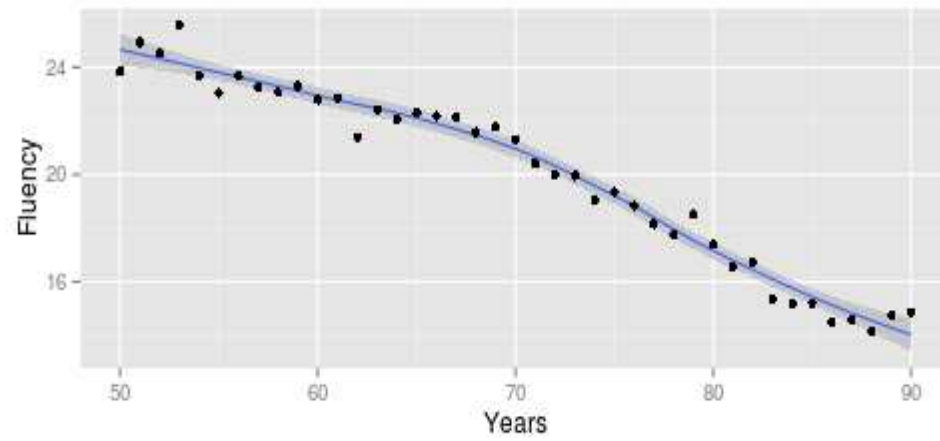
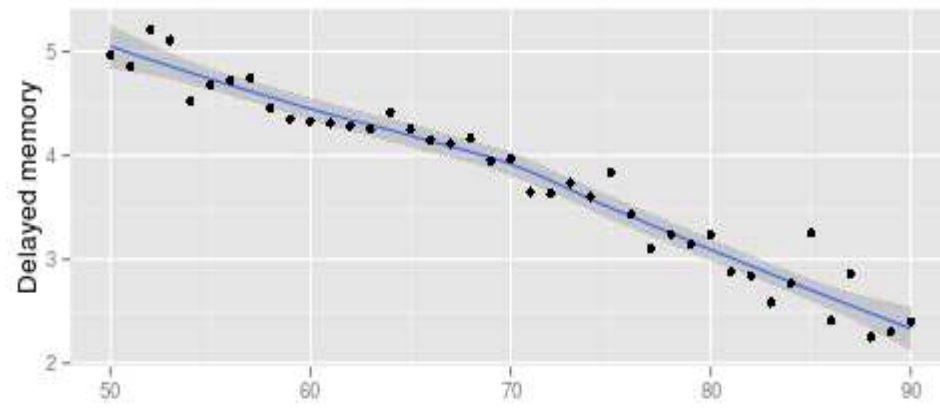
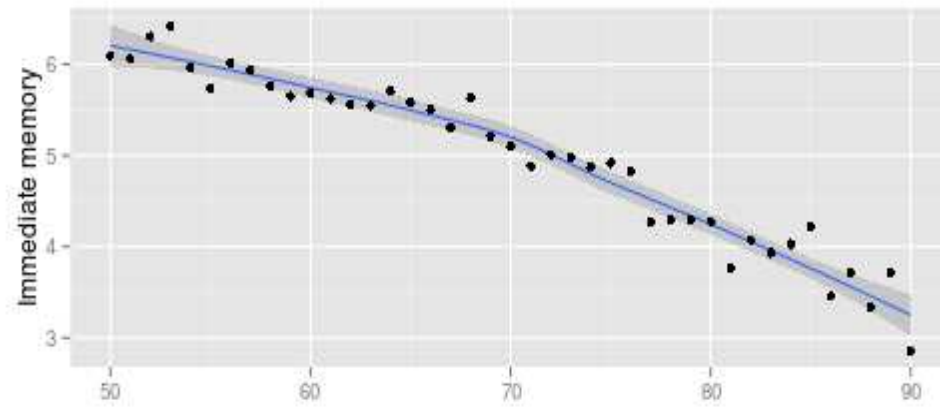
- Abikaasa/partneriga koos elamine käib koos veidi kõrgemate võimetega
 - Sarnaselt igal pool
- Samas ei mõjuta see vanuse mõju võimetele

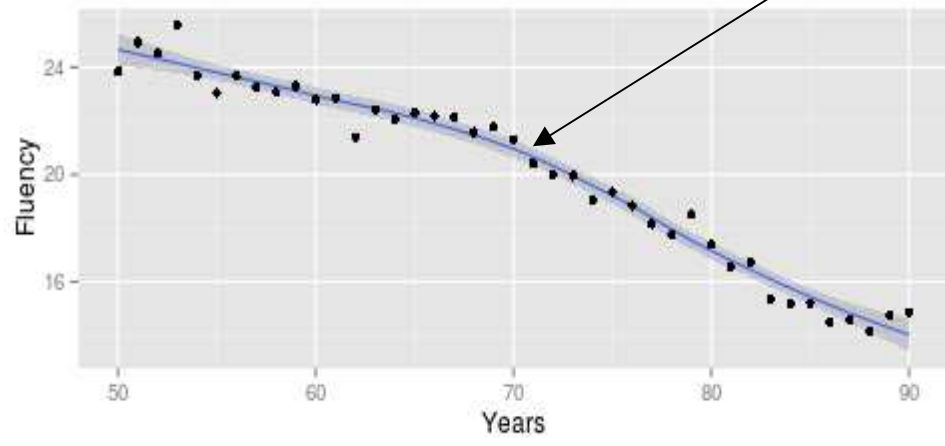
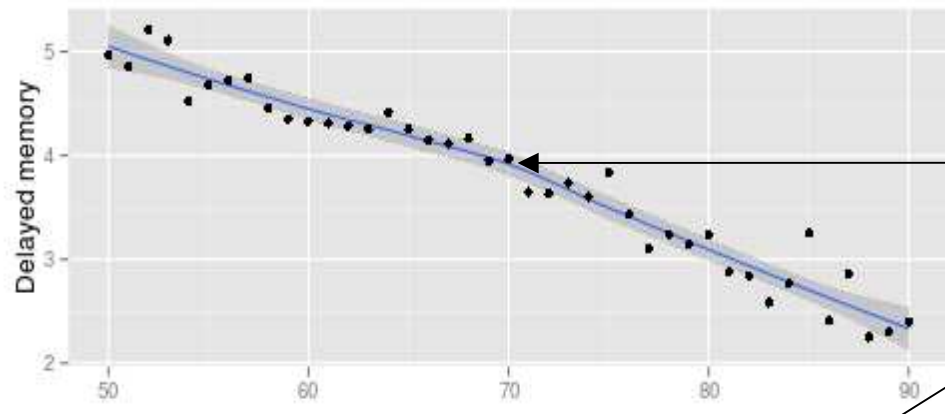
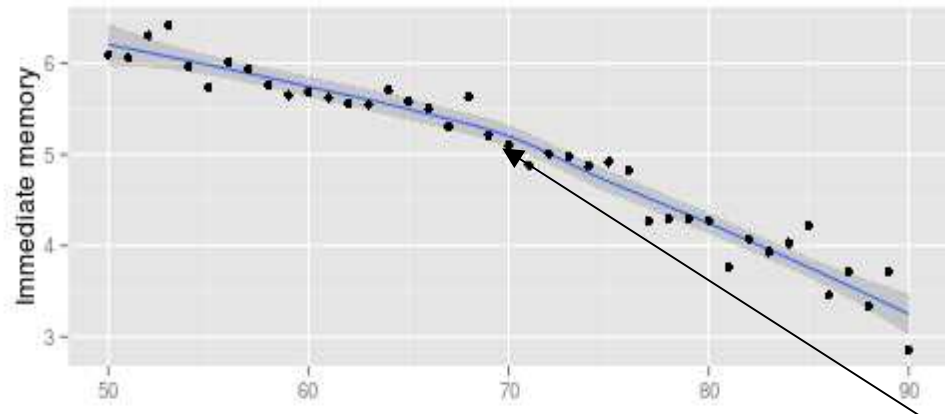

Uurimisküsimusi kui palju

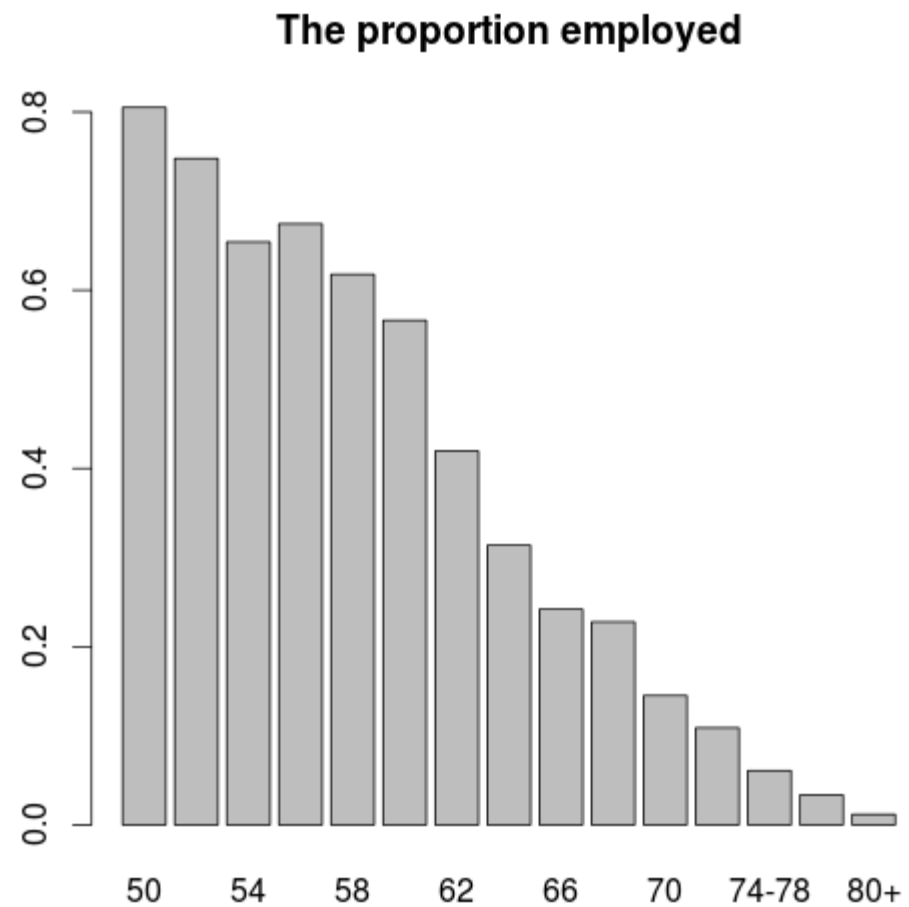
- Hariduse, tervise, töökogemuse, tööturul olemise seosed võimetega
- Kõikide nende seoste võrdlus maade lõikes

Eesti

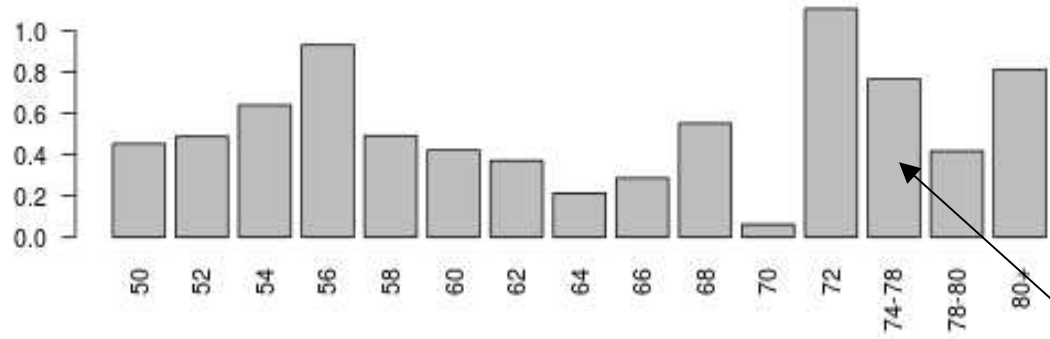

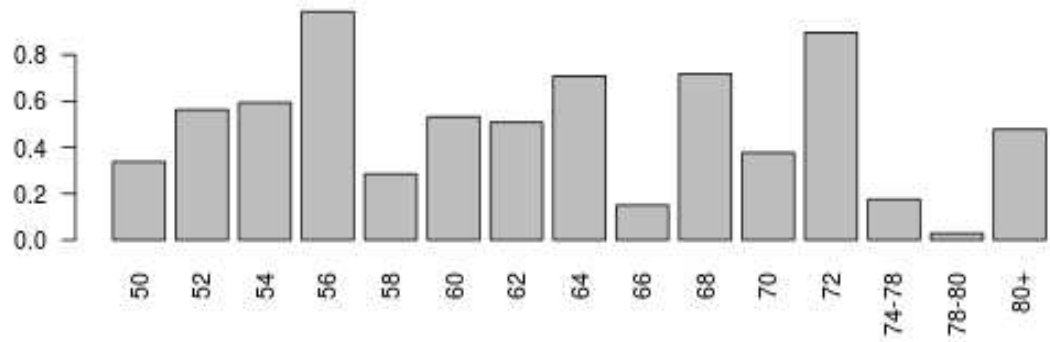
Töötamise mõju?

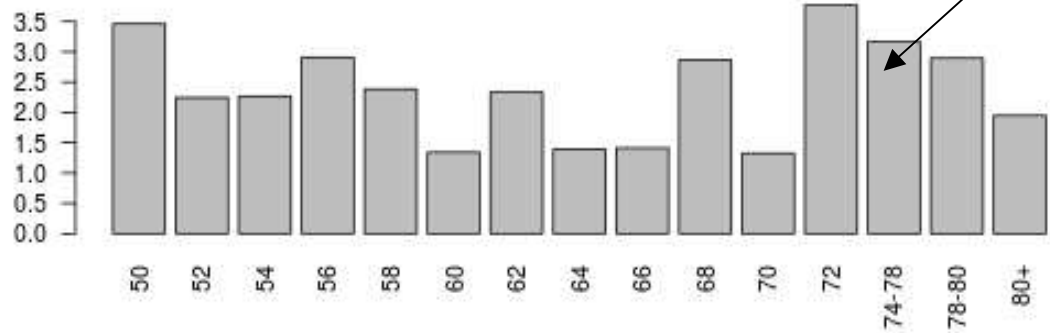
Immediate Memory: Difference between employed and non-employed

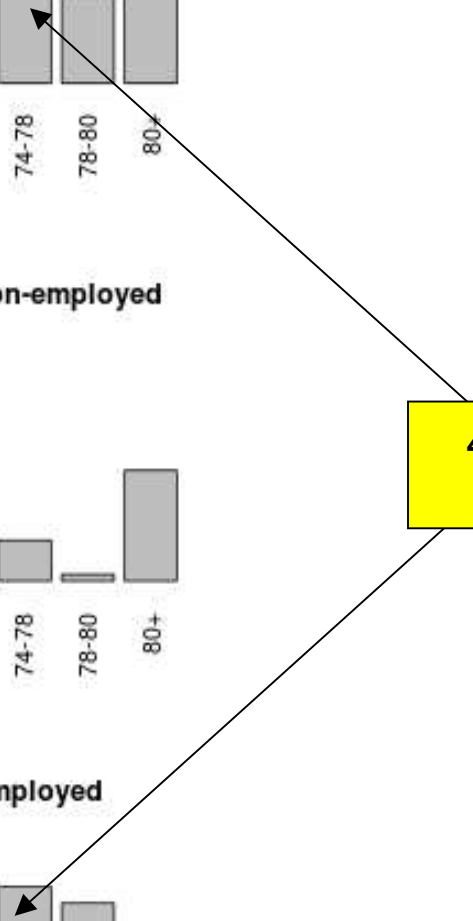
Delayed Memory: Difference between employed and non-employed

Fluency: Difference between employed and non-employed

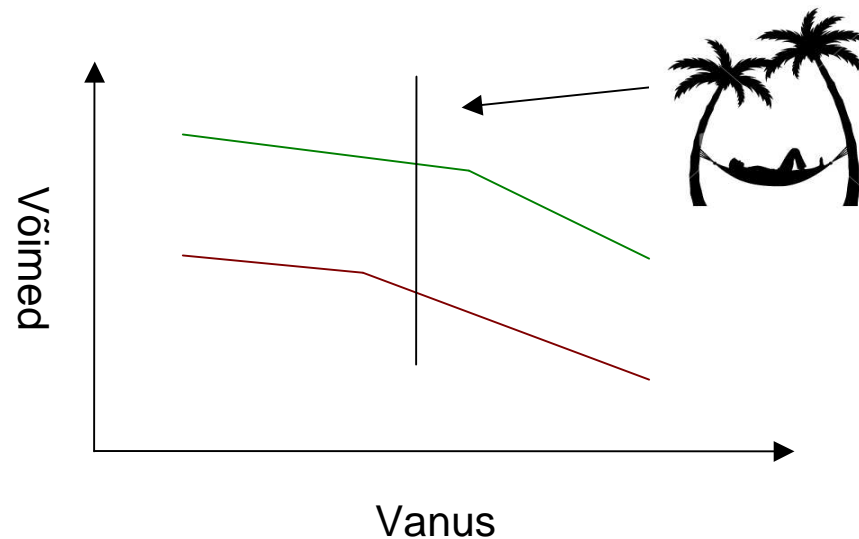

40+ inimest töötas

Muna või kana

- Kas paremad võimed lubavad edasi töötada?
- Kas töötamine aitab võimeid tallel hoida?
- Või on mõju mõlemasuunaline?
- Samade inimeste korduvmõõtmised võivad aidata mõista

SHARE 5 ja 6 ja 7 palun!

